FIGURI DIN IMAGINARUL PROPAGANDEI COMUNISTE ÎN *MERIDIANE SOVIETICE* DE GEO BOGZA

Figures of the Communist Propaganda Imaginary in Geo Bogza's Meridiane sovietice

Serenela GHIȚEANU[1]

Abstract

The article represents an analysis of the ideological imaginary of communism as it is envisioned by a Romanian text from the 1950s propaganda. The brutal establishment of this type of regime is followed by the spread of books which are meant to transform the people, in order to create a new man. Geo Bogza's work, Meridianesovietice, combines the souvenirs of a voyage to USSR with the work of persuasively promoting Moscow's political ideology, as the 1953's Romania is a satellite-country of USSR (the internationalist phase). The political imaginary of communism is dominated by figures who acquire the power of contemporary myths. The Revolution myth, the Redeemer myth (providential ruler) and the scientific Progress myth are largely illustrated by Bogza's book. Thus, the Revolution is presented as a historic necessity and as a climax of the mankind's evolution. It is possible onlywith the help of the Redeemer (in this case Lenin), the hyperbolized ruler, who has the idea of leading the crowds to a superior spiritual level, one that announces a society of freedom and social justice. In order to better destroy the old world, the new regime promotes the scientific Progress, by giving science the role that was formerly played by Church and faith. To sum up, the communist propaganda uses stereotyped ideas and language to mutilate people's consciousness and to replace the commonplaces of the Christian religion and its practiceswith new figures, which are meant to build a totalitarian society.

Keywords: political imaginary, myth, communist propaganda, wooden language, places of memory.

Regimurile comuniste, deşi s-au declarat mereu atee, au promovat un imaginar care are multe afinităţi cu religia creştină: în locul lui Dumnezeu, au pus proletariatul, în locul Scripturii, au pus Manifestul Partidului Comunist, în locul lui Iisus Hristos, figura lui Lenin, în locul Apostolilor i-au plasat pe Marx şi Engels, în locul serviciilor de cult, au creat şedinţele de partid, plenarele şi comemorările Revoluţiei. Ca şi în creştinism, pentru care omenirea se găseşte pe drumul către mântuire, pentru comunişti poporul se găsea pe drumul către cucerirea comunismului, mereu de sperat, mereu îndepărtat. Ca şi în creştinism, puterea cuvântului vorbit, a discursului în faţa maselor populare era esenţial dacă luăm în considerare lipsa mass-mediei de la începutul sec. XX şi procentajul slab al ştiutorilor de carte.Imaginea lui Lenin adresându-se mulţimilor a rămas antologică în istoria sec. XX.Munca sa de propagandă a fost făcută apoi de nenumăraţi activişti care trebuiau să convingă poporul să urmeze Revoluţia. Odată Victoria asigurată, intelectualii aveau doar două variante: să colaboreze cu regimul sau să intre în puşcărie.

Revoluţiade la 1917 a răsturnat o lume, numită veche şi rea, pentru a instala una nouă, numită a dreptăţii sociale, a egalităţii tuturor în faţa legii, sub conducerea clasei muncitoare. Modelul invocat e cel al Revoluţiei franceze din 1789, care avea ca slogan

[1] Associate Prof. PhD, Petrol-Gaze University of Ploieşti.

BDD-A27527 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:30:00 UTC)

"Libertate, egalitate, fraternitate", iar ipocrizia rămăsese aceeaşi: manipulând masele populare, o pătură socială subţire de mici intelectuali anarhişti ia toată puterea şi nu o mai împarte cu nimeni. În numele poporului, poporul însuşi e pus în genunchi. Unul dintre sloganurile lor preferate: *Cine nu e cu noi e împotriva noastră.* Iar când aceşti mici intelectuali anarhişti ajung să se certe între ei, se elimină fără ezitare: în locul Terorii franceze care a ghilotinat inclusiv figuri de marcă ale Revoluţiei, avem în URSS procesele din anii '30 sau, mai târziu, condamnarea lui Stalin de către Hruşciov, în 1956, după moartea acestuia.

Dar cum se ajunge la distrugerea unei întregi lumi şi la instaurarea alteia? Ovidiu Ivancu afirmă că imaginarulideologic al unui regim găseşte mereu un anumit teren fertil,de exemplu o societate în care burghezia nu e foarte dezvoltată iar duşmanul de clasă nu prea există, ca să se opună, acesta trebuie deci inventat în mare măsură.Închisorile politice sunt pline mai ales cu chiaburi, în România anilor '50, decât cu foşti mari latifundiari (inexistenţi). De aceea comunismul nu s-a putut instala în ţările dezvoltate ale Occidentului. În concluzie, scrie Ivancu, "ideologia totalitarănu apare precum o fatalitate a destinului pentru a se aşeza ca un blestem peste bietele popoare" (Ivancu: 236). El apare ca "răspuns la o frământare socială" (idem). Mai mult, Ivancu crede că anumiţi indivizi sau grupuri de indivizi din masele populare "speră în secret să ia parte într-un fel sau altul la actul de putere" (idem).

Ovidiu Ivancu observă de asemenea căideologia produce întotdeauna stereotipuri, vaste imagerii populate cu o serie de clişee" (Ivancu: 237).Rolul acestora e capital: trebuie să contribuie la "deformarea conştiinţei şi a memoriei colective şi, în egală măsură, la re-formarea acestora în jurul altor paradigme" (idem).

Există în imaginarul ideologic al comunismului mai multe mituri: mitul Salvatorului, mitul Progresului ştiinţific, mitul Revoluţiei, mitul Vârstei de Aur, al Omului Nou, al Noii Lumi, al Unităţii şi al Determinismului. Vom încerca să analizăm cum apar primele trei dintre aceste mituri, ca şi alte figuri ale imaginarului revoluţionar, asa cum le găsimîntr-un volum de amintiri de călătorie în URSS aparţinând lui Geo Bogza (1908-1993), poet avangardist şi jurnalist, devenit după 1945 scriitor propagandist al "realismului socialist".Cartea se numeşte *Meridiane sovietice* şi a fost publicată în 1953, conţinând texte scrise între 1950 şi 1952.

Mitul Salvatorului e prezent încă de la începutul textului lui Geo Bogza. În lucrarea sa *Mituri şi mitologii politice*, Raoul Girardet face portretul a patru tipuri de Salvator, despre care afirmă că"tinde să combine mai multe sisteme de imagini sau de reprezentări, altfel spus să se constituie într-un punct de convergenţă al imaginarului în care se întretaie şi se îmbină aspiraţii şi exigenţe dintre cele mai diverse, câteodată dintre cele mai contradictorii" (Girardet: 55). Tipul de Salvator reprezentat de Lenin, în cartea lui Bogza, este "profetul timpurilor ce vin, Moise" (ibid: 59). La acest tip de Salvator, avem de-a face cu "identificarea unui destin individual cu un destin colectiv, "vizionarul" incarnând "voinţa generală" apoporului iar aceasta "în sensul religios al termenului: o incarnează întru totul ca dimensiune socială,… ca destin istoric, în ceea ce este trecutul, prezentul şi viitorul ei " (ibid: 61)

BDD-A27527 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:30:00 UTC)

Cartea lui Geo Bogza debutează cu un portret al lui Lenin care are, în zilele noastre, un aer absurd şi chiar grotesc, dar care era curent în textele de propagandă din anii‘50. Bogza scrie că dacă cineva venit de pe altă planetăar întreba cine e Lenin, el i-ar răspunde că este cel "pe care îl iubesc milioane de oameni" (Bogza: 261). În paragrafele următoare, cititorul va găsi cuvintele "iubire/ dragoste", "a iubi" de mai multe ori, repetate ca într-o rugăciune. Cuvântul "iubire" e însoţit de o serie de adjective calificative: "caldă, adâncă şi întreagă" (idem). O frază e reluată la începutul mai multor paragrafe, într-o formulare sentenţioasă: "Acesta este un adevăr, o realitate a umanităţii, a planetei noastre"(idem). Ceea ce este evidenţiat la acest lider este şi trăsătura esenţială a Salvatorului creştinătăţii, umanitatea sa:" Pentru că a fost dintre oameni cel mai uman" (ibid: 262).

Figura lui Lenintransgresează limite, autorul declară că a văzut portretul liderului comunist cusut pe covoare ale mai multor etnii din URSS, luând de fiecare dată trăsăturile specifice etniei respective: calmuc, uzbec, chinez: "Popoare, neamuri şi rase şi-l însuşesc, şi-l vor cât mai aproape de viaţa şi inima lor" (idem).

Lenin este transformatîntr-o figură mitică, al cărui "geniu"(ibid: 261) este de a se face iubit de cât mai mulţi oameni, într-o acumulare care frizează iraţionalul:"Eu, care scriu aceste rânduri cred că îl iubesc cel mai mult, iar tu care le citeşti eşti sigur că-l iubeşti şi mai mult"(ibid: 262).

Textul, veritabil panegiric, alternează între "adevăr, realitate a umanităţii" şi "minunat şi uriaş copil al ei" [al umanităţii-n.a.]. Găsim astfel alternanţă între registrul ştiinţific şi pathos, trăsături ale limbii de lemn, conform lui Françoise Thom. Lingvista afirmă că această alternanţă între raţiune şi sentimente, între judecata obiectivă şi emoţie "tinde să perturbe folosirea tuturor facultăţilor noastre mentale, ridicându-le unele împotriva celorlalte, pervertindu-le una prin cealaltă" (Thom: 113).

Raoul Girardet explică succesul figurii Salvatorului printr-o "vacuitate afectivă şi morală" care duce la chemarea "unui nou stăpân, a unui nou părinte, a unei noi călăuze" (Girardet: 69). El precizează că anumiţi psihanalişti numesc aceasta drept o "retragere spre copilărie" iar entuziasmul cu care este întâmpinat noul lider e legat de nevoia unui substitut parental. Liderul devenit erou are, conform lui Girardet, funcţia "să calmeze lucrurile, să reinstituie încrederea, să restabilească o securitate compromisă, să înfrunte ameninţările răului" (ibid: 70). Lenin îndeplineşte această funcţie nu doar pentru URSS, ci şi pentru statele satelite acestuia, până la moartea lui Stalin.

Imaginarul revoluţionar nu pierde nicio clipă prilejul de a reaminti existenţa unui Duşman, care a fost învins, dar care nu trebuie uitat. Duşmanul combătut în luptă sângeroasă e reprezentat de hitlerişti, pentru că există, de asemenea, şi duşmanul numit de clasă, adică burghezul, cu care lupta a fost ceva mai subtilă.Geo Bogza evocă înfrângerea armatelor lui Hitler din al Doilea Război mondial, atunci când se afla la Moscova, în Piaţa Roşie, acolo unde acestea nu au ajuns să pună piciorul. Duşmanii sunt caracterizaţi simplist: "erau lacomi şi cruzi, plini de ură faţă de celelalte neamuri" (Bogza, 265), dar şi

BDD-A27527 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:30:00 UTC)

transfiguraţi în imagerie de basm: "fiara", "nu-i venea să creadă că-i poate sta cineva împotrivă", "trupul monstrului", "sângele otrăvit" (ibid, 266).

Propaganda comunistă aduce o legitimare a cuceririlor Revoluţiei prin stabilirea unei continuităţi între un trecut istoric glorios şi prezentul socialist. Dacă în anii '50 URSS se găseşte în această fază naţionalistă, România, ţară satelită, se află încă în faza internaţionalistă. Scriind între 1950 şi 1952, Bogza priveşte spre URSS ca spre modelul istorico-cultural prin excelenţă al poporului său. Legătura dintre trecut şi prezent este obligatorie pentru că e credibilizată încă o dată "noua lume", noua ordine instaurată. Istoria poporului rus e reprezentată simbolic, conform lui Bogza, de turnul Spaski din Piaţa Roşie, turn care, prin bătăile sale regulate, implantează în eternitate "Triumful Marii Revoluţii din Octombrie"(ibid: 269). Clopotele turnului sunt grele de istorie dar şi de apropierea de mausoleul în care este expus Lenin. El nu e îngropat, ca orice muritor, iar trupul lui nu e destinat descompunerii, el trebuie să dea impresia că are viaţăeternă, ca un zeu. Turnul Spaski, prin bătăile clopotelor sale, reaminteşte de asemenea "triumful definitiv al ideilor şi faptelor sale" (ibid: 270). Cei opt sute de ani de existenţă a Moscovei sunt astfel încununaţi cu un nimb pe care îl conferă liderul Revoluţiei, chiar -şi mai ales- după moartea sa. Avem aceeaşi acumulare de adjective calificative pentru a descrie obiectele elogiate:"glorios trecut", "măreţe construcţii", "măreţia de neuitat", "farmecul incomparabil şi unic", "puternicul mesaj" (ibid: 270-271).

Vestigiile trecutului -care nu au legătură cu "realismul socialist"- sunt înglobate în imaginea de perfecţiune şi de strălucire a prezentului. Catedrala Vasili Blajenîi e caracterizată prin adjectivele "straniu monument", "monument enigmatic şi enorm" (ibid: 271), căruia i se găseşte însă justificarea, în contextul în care a apărut: deşi clădită"sub impulsul unui misticism primitiv", ea avea rolul de a-i apăra pe oameni de fricile faţă de forţele supranaturale.Cât despre sala Gheorghievski, din palatul Kremlin, fastul ei nu mai e inaccesibil oamenilor de rând, în prezent,pentru că staţiile de metrou sunt "măreţe palate subterane" pe care "orânduirea socialistă le-a pus la îndemâna a milioane de oameni"(ibid: 272).

Textul revine la figura lui Lenin, "marele geniu al Revoluţiei" (idem) pentru ca, pe de o parte, autorul să sublinieze faptul că toate transformările sociale şi tehnologice sunt opera liderului dispărut. El îşi doarme somnul de veci ca un "titan" (ibid:281), într-o linişte "imensă şi gravă, într-o "încremenire măreaţă şi funerară" (idem), într-un lăcaş "impunător", "solemn şi sobru" (idem). Întâlnim aceleaşi adjective comune care aproape sufocăavalanşa de substantive, trăsătură a *limbii de lemn* (Thom:41-42). Braţul lui întins, din monumentul de la Leningrad, "pare că vrea să ridice cu el întreaga lume" (ibid: 277), iar clopotele turnului Spaski anunţă că ora care abia a trecut duce şi mai aproape de "ţinta spre care Lenin a îndreptat lumea" (ibid: 282). Pe de altă parte, Lenin e expus în mausoleu alături de drapelul Comunei din Paris. Alăturarea e menită să stârnească în rândul vizitatorilor "o emoţie fără seamăn", "un profund sentiment de veneraţie" (idem): ideea este că statul proletar nu s-a ivit din neant odată cu anul 1917, ci este mai veche, deci legitimă, chiar dacă ea a durat puţin în Franţa atunci, în sec. al XIX-lea. Apoi, autorul scrie

BDD-A27527 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:30:00 UTC)

că liderul pare "că gândeşte încă, de dincolo de moarte" (idem). Această exagerare e un loc comun în imaginarul politic. Conform lui Lucian Boia, "Eroii şi salvatorii continuă să acţioneze şi după moarte, uneori chiar cu o forţă sporită" (Boia: 196).

Bogza face apel şi la două figuri mitizate ale Revoluţiei sovietice: un poet, Maiakovski, şi un prozator, Maxim Gorki. Propaganda nu se poate lipsi de aportul intelectualilor şi al artiştilor care prin scrierile lor aduc legitimitate sporită şi prestigiu "noii lumi". Casele memoriale ale celor doi scriitori sunt adevărate locuri de pelerinaj. Obiectele care le-au aparţinut sunt descrise ca nişte "moaşte" moderne, însăşi masca mortuară a lui Maiakovski pare "mai degrabă opera unui sculptor după chipul unui om viu" (ibid: 284). În calitate de poet al Revoluţiei, Maiakovski merită un întreg cult: vocea sa e evocată ca fiind "adâncă şi caldă şi plină de clocot" (ibid: 283), exprimând "o convingere enormă, de profet" (ibid: 285). Există deja o staţie de metrou numită Maiakovski, "palat subpământean" făcut din "marmoră, argint şi soare de iulie" (ibid: 284), iar imaginile sunt oximoronice,cu intenţia de a-l singulariza pe cel elogiat. Bogza îl declară "monument" (idem) pe poet încă de pe când se află în viaţă, iar hiperbola virează astfel spre comic involuntar.

Cât despre Maxim Gorki, acesta capătă trăsături prin care trebuie să îi înlocuiască pe foştii sfinţi, din mentalul colectiv. Gorski e "pisc neclintit şi sfânt", are umeri de "titan", e "ctitor" al "noii vieţi" (ibid: 320-321). Comparat cu un urs, animal prin care este simbolizată Rusia, Gorki e apoi coborât de pe piedestal pentru că el e de fapt unul dintre cei mulţi şi săraci la origine, are "obraz de ţăran şi mâini care par de pământ" (ibid: 321), chipul lui din fotografii e "zguduitor prin omenescul lui" (idem), e "mare şi bun", iar inima lui e "de aur" (ibid: 322). Sărăcia figurilor de stil, ca şi reluarea lor, e frapantă.

Mitul Progresului ştiinţific apare, conform lui Lucian Boia, în sec. al XVIII-lea, apoi în sec. al XIX-lea, istoricul numindu-l "religia progresului, adică o evoluţie liniară din ce în ce mai lungă şi mereu ascendentă, legând preistoria de prezent şi prezentul de un viitor îndepărtat" (Boia: 181). Progresul ştiinţific e evocat în textul lui Bogza întâi în elogiul adus transformărilor capitalei într-o metropolă a sec. XX. Moscova e văzută ca un imens *şantier*, figură preferată a propagandei comuniste. După Bogza, capitala rusăe "cel mai grandios şantier din lume" (ibid: 275). Arhitectura însăşi e marcată ideologic:" se construieşte după concepţia revoluţionară" (idem). Locuită de cinci milioane de oameni, Moscova e numită când "o pădure de macarale" (ibid: 276), când o construcţie parcă desprinsă dintr-un text de literatură SF: "Noaptea, sutele de lumini de la etajele superioare transformă Cetatea Universitară într-o lume aeriană, plutind cu mult deasupra pământului" (idem). Uzinele Moscovei prelucrează oţel, marmură şi granit, subliniind ideea că omul (socialist) se doreşte a fi "stăpânul naturii" (ibid: 277).

Canalul Moscova-Volga, numit şi el "măreţ" (ibid : 279), este un canal pe care circulă vapoare venind de la mii de km. distanţă, hidrocentralele care produc electricitate sunt noile "catedrale" ridicate de Marea Revoluţie Socialistă. Printr-o mişcare de translaţie, imaginea râurilor din URSS e proiectată asupra fluviilor de oameni care circulă cu metroul, prin canale subterane, pe scări rulante (ibid: 281).

BDD-A27527 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:30:00 UTC)

Moscovei, oraşul viitorului, oraşul progresului ştiinţei, i se alătură Leningradul, fost Petrograd, fost şi actual Sankt Petersburg, ca oraş al memoriei colective, al luptei dintre Palatul de Iarnă şi Palatul Smolnîi, în 1917, dar şi depozitar al unor frumuseţi în faţa cărora leitmotivul autorului este "priviri uimite" (ale vizitatorilor- n.a.). Fosta capitală imperială, oraşul în care a izbucnit Revoluţia din 1917, este un "lieu de mémoire", conform lui Pierre Nora. Istoricul francez defineşte această sintagmă prin "forma extremă în care subzistă o conştiinţă comemorativă într-o istorie care o cheamă pentru că o ignoră (…) Muzee, arhive, cimitire sau colecţii, sărbători, aniversări, tratate, procese-verbale, monumente, sanctuare, asociaţii, sunt martorii direcţi ai unei alte vârste, iluzii de eternitate".

Fluviul Neva, care străbate al doilea oraş ca mărime al URSS-ului, e hiperbolizat nu atât prin repetiţia adjectivului "măreţ" (ibid: 286) cât prin reflectarea în apele lui a unor "clădiri superbe", "palatevaste", "edificii solemne" (idem). Oraşul e caracterizat imediat prin "splendoare", "sete de grandoare", "rafinată şi supremă pecete"(ibid: 287). Substantivul "splendoare" revine, ca şi adjectivul "superb", dus la maximum: oraşul e "unul din cele mai superbe oraşe ale lumii" (idem). Destul de lipsit de creativitate verbală, autorul ne trimite apoispre trecut, pentru că Leningradul e marele oraş al trecutului, întemeiat de Petru cel Mare, care nutrea vise de măreţie lăudate în prezent, înnobilate cu un aer mitologic:"Doi dintre mulţii lei de piatră ce străjuiesc oraşul (…) mărturie a setei de grandoare a celor ce au construit Petrogradul- atotputernici ţari şi semiramide ale nordului- ajung până la capătul de apus al insulei (...), făcând de veghe peste domoala rostogolire a apelor"(ibid: 289).

Trecutul oraşului e pregnant, sunt evocate catedralele Sf. Maicii Domnului şi a Sf. Isac, clădirea Amiralităţii, statuia lui Petru cel Mare. E interesant cum ţarul Petru cel Mare e nu numai o figură foarte pozitivă dar şi un fel de proletar*avant la lettre*: "bate cu ciocanul, taie cu fierăstrăul, trage cu rindeaua, cu pasiune şi sârguinţă de meşter adevărat" (ibid: 300-301). Numit "figură universală", "vulcan", "geniul uneltelor", ţarul întemeietor e trimis apoi în umor involuntar prin fraza "El a bătut cu ciocanul de s-a auzit în toată Europa" (ibid: 300). Reprodus în ceară, într-una din sălile Palatului de Iarnă, Petru cel Mare e "uriaş" (ibid: 297), el are 2 metri şi e îmbrăcat cu haine care i-au aparţinut împăratului. Acesta e hiperbolizat pentru că incarnează idealul de măreţie ancestral al ruşilor.

Altă cucerire ştiinţifică elogiată de Bogza sunt avioanele, care leagă capitala de părţile cele mai îndepărtate ale URSS-ului şi care par că sfidează legile naturii:" Pentru cei ce călătoresc cu avionul între Moscova şi Vladivostok, timpul devine elastic. (…) Mişcându-se aproape ca un astru, stabilind raporturi sensibile între mersul lui şi mişcarea de rotaţie a pământului, avionul zboară.." (ibid: 359). Cuceritori nu doar ai pământului, sovieticii sunt şi ai "oceanului aerian" (ibid: 362). Tehnologia e investită cu reverberaţii sufleteşti pentru că "în duduitul formidabil al motoarelor, pe când iau contact cu pământul, se simte puternica bătaie de inimă a Moscovei" (ibid: 373). Hiperbola e folosită din noudeşi avioanele reprezintă o realizare tehnică la care Occidentul ajunsese deja. La

BDD-A27527 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:30:00 UTC)

sovietici însă este prezentată de scriitorul român ca "una din cele mai extraordinare activităţi din câte oamenii au pus la cale" (ibid: 356). În fine, comicul involuntar revine şi el: anunţul făcut la decolarea unui avion e numit de Bogza "poem continental" (ibid: 354), pe care poetul Maiakovski ar fi vrut să îl recite.

Mitul Revolutiei este şi el prezent în textul lui Geo Bogza prin evocarea luptei din 25 octombrie 1917, între Palatul de Iarnă şi Palatul Smolnîi, care a dus la"Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie". Pentru a actualiza evenimentul, scriitorul foloseşte timpul prezent: 'Vedem aievea curtea vastă plină de oameni care, ca pe un câmp de bătălie, se încălzesc ici şi colo la focuri fumegânde" (ibid: 313).În Palatul Smolnîi, Lenin are figură de profet, de vizionar, pentru că el e cel care gândeşte "drumul cel drept şi sigur (...) E vorba să fie răzbunată Comuna din Paris. E vorba să fie împlinit visul străvechi al popoarelor" (ibid: 314-315). Asaltul Palatului de Iarnă e necesar pentru că această clădire reprezintă "simbolul a ceea ce era vrăjmaş poporului" (ibid: 316). Maniheismul, trăsatură esenţială a *limbii de lemn* (Thom: 48), este folosit pentru a opune două lumi declarate ireconciliabile: cea a bogaţilor-"asuprirea, nedreptatea şi exploatarea" (Bogza: 317) şi cea a săracilor-"frig, foame şi întuneric" (ibid: 316). Aşa cum remarca Françoise Thom, sunt opuse, mai mult, două noţiuni, "vechi" şi "nou", din care "noul" trebuiesă iasă victorios (Thom: 50). Cucerirea revoluţionară e descrisă ca într-un film documentar, de propagandă:" Centrala Telefonică a fost ocupată. Gările şi poşta sunt în mâinile gărzilor roşii. Tunurile fortăreţei Petropavlovsk stau gata să tragă. Podurile de peste Neva sunt în mâinile detaşamentelor de muncitori. De la Putilov au mai pornit zece automobile blindate (...) Crucişătorul *Aurora* a ridicat ancora şi s-a apropiat de Podul Palatului (...) Lenin scrie un ultim bilet (…) Şi ei toţi pornesc la asaltul vastului edificiu care timp de atâtea generatii simbolizase absolutismul şi asuprirea" (Bogza: 313-315).

Ciocnirea violentă dintre cele două lumi este aureolată de ideea de necesitate istorică şi de un prestigiu care trebuie să fie impresionant în cel mai înalt grad: "Era o clipă rară în istoria lumii: poporul pătrundea el însuşi în palat" (ibid: 317). Momentul e descris prin secvenţe scurte, care se opun una alteia: pe de o parte avem vastitatea şi opulenţa Palatului de Iarnă, pe de altă parte, "poporul", care ajunge să îşi aproprieze acest teritoriu până atunci inaccesibil: [Palatul -n.a.]" Avea o sută şi şaptesprezece trepte de marmoră. Cu arma în mână, marinarii le urcau. Avea o mie şapte sute optzeci şi şase de uşi înalte şi grele. Cu arma în mana, soldaţii le deschideau. Avea o mie şi cincizeci de încăperi cu pereţi de marmoră de malachite. Cu arma în mână, muncitorii puneau stăpânire pe ele" (ibid: 317). Repetiţia "cu arma în mână" are rolul de a evidenţia forţa fizică a "braţelor Revoluţiei". Momentul este singularizat şi e folosită iar repetiţia:" Era o clipă unică în istoria lumii" (ibid: 317). Mesajul pentru cititor este că ceea ce s-a întâmplat atunci la Petrograda transformat Istoria universală. Actul războinic care nu este altceva decât o lovitură de stat e hiperbolizat pentru că aduce "în istoria lumii o nouă faţă a eroismului omenesc" (idem).

Dacă în cazul Comunei din Paris, inspiratoarea Revoluţei sovietice, toposul preferat este "baricada", în secolul XX, aceasta e înlocuită cu automobilul blindat. Trebuie

BDD-A27527 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:30:00 UTC)

înnobilat, astfel, automobilul blindat de pe care Lenin "şi-a întins braţul în aprilie spre mulţimile cărora le vorbea" (ibid: 318) şi, mai ales, este marcat astfel un progres făcut de "geniul" Revoluţiei "în lupta mulţimilor răzvrătite: nu apărare, ci atac" (idem). Uralele maselor populare sunt evocate în fraze repetitive, pentru a oferi o justificare în plus acţiunii de asalt şi a-i conferi spectaculozitate.

Actul sângeros al Revoluţiei e transfigurat într-o "nouă eră în istoria lumii" (ibid: 319), prin urmare, Revoluţia bolşevică e elogiatăca moment de răscruce pentru universalitate.

Meridiane sovietice cuprinde, apoi, o parte destul de lungă de impresii de călătorie prin stepă, până la Vladivostok, parte în care ideologicul dispare iar peisajele văzute sunt descrise cu entuziasm şi poeticitate simplistă de Geo Bogza, într-o repetiţie lipsită de expresivitate şi fastidioasă.

Dacă textul lui Bogza începe cu un portret-panegiric al lui Lenin, el se încheie cu unul închinat lui Prometeu. Nu întâmplător e revizitat aici mitul prometeic, al celui care a îndrăznit să fure focul pentru oameni.

Lucian Boia remarcă faptul că miturile fondatoare "îndeplinesc toate aceeaşi funcţie, aceea de a scoate în evidenţă o *realitate* primordială şi permanentă, o *preexistenţă* şi o *predestinare.*A urca pe firul timpului până la primele origini (…) asigură unei fondări titlurile sale de nobleţe, un soi de preeminenţă printre celelalte, o garanţie a perenităţii" (Boia: 179). Bogza i se adresează direct figurii prometeene, numind-o "simbol al celor răzvratiţi împotriva tiraniei" (Bogza: 374), cu alte cuvinte, îl instrumentalizează în favoarea ideii Revoluţiei din Octombrie. Mai mult, îl introduce în scenariul revoluţionar, invitându-l să privească şi mai ales să recunoască în cuceririle Revoluţiei fructele curajului său: "dacă ai vedea ce uimitoare flăcări izbucnesc din scânteia pe care ai dăruit-o omenirii! (...) Te salut, cutezătorule Prometeu, părinte al unei răzvrătiri nemuritoare, făuritor al lumii care urcă!" (ibid : 376).

În concluzie, volumul *Meridiane sovietice* de Geo Bogza este emblematic pentru lucrările de propagandă comunistă din anii '50, prin ilustrarea unora din miturile-cheie ale imaginarului politic comunist si prin aceea a *limbii de lemn*. Ilizibil în zilele noastre pentru publicul larg, el este în schimb un document important pentru istorici, revelând una dintre uneltele cu care a fost instaurată cu forţa o nouă lume, care a dispărut formal din Europa de Est în 1989, iar din URSS în 1991, însă a lăsatsechele imense.

Bibliografie primară

Bogza, Geo, "Meridiane sovietice" în *Pagini contemporane. 1944-1956*, Ed. Tineretului, 1957

Bibliografie critică

Boia, Lucian, *Pentru o istorie a imaginarului*, Humanitas, Bucureşti, 2000

Girardet, Raoul, *Mituri şi mitologii politice*, trad. din lb. franceză de Daniel Dimitriu, Ed. Institutului European Iaşi, 1997

BDD-A27527 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:30:00 UTC)

Ivancu, Ovidiu, "Imaginea ca modus vivendi", *Incursiuni în imaginar. 3. Imaginarul religios în literature* (coord. Mircea Braga), Ed. Imago, Sibiu, 2009
Thom, Françoise, *Limba de lemn*, trad. din lb. franceză de Mona Antohi, Humanitas, Bucureşti, ed. a II-a, 2005

BDD-A27527 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:30:00 UTC)